

Sosyal Medya, Sağlık ve Etik

Dr. İsmail Bozkurt
Çankırı Devlet Hastanesi
Beyin ve Sinir Cerrahisi Kliniği

Hekimler ve tıp fakültesi öğrencileri sosyal medyayı; fikir paylaşımı, bilgilendirme, toplumsal konularda öncü olma, sağlıkla ilgili konuları tartışma, herkes gibi eğlenmek ve güncel olayları takip etmek için kullanır. Sosyal medya, profesyonel ve özel hayat arasındaki sınırları bozma potansiyeline sahip olduğu için, etik sorunların ortaya çıkmasına müsaade eder. Dolayısıyla sosyal medya, hekimler tarafından uygunsuz şekilde kullanıldığında istenmeyen gerilimler ve sorunların çıkması olasıdır. Genellikle eğitim hayatı ve mesleki hayatımızdan edindiğimiz sağduyu ve etik anlayışların çerçevesinde kalındığında bu riskler bertaraf edilebilir. Yazımızda, hekimlerin sosyal medya kullanımı sırasında sıklıkla yaptığı hatalar ve dikkat edilmesi gereken hususlar ele alınacaktır.

Sosyal medya, insanların içerik oluşturmasına ve bilgi alışverişine izin veren web tabanlı uygulamaları tanımlar. Sosyal medya; bloglar ve mikrobloglar (Twitter gibi), internet forumları, içerik toplulukları (YouTube, Instagram, TikTok ve Flickr gibi) ve sosyal ağ siteleri (Facebook ve LinkedIn gibi) tarafından oluşturulmaktadır.

Sanal âlemde de doktorsunuz

Sosyal medya aracılığı ile sağlık konusunda fikir paylaşımında özgürsünüz. Fakat şu unutulmamalıdır, sosyal medya kullanarak yaptığınız paylaşımlar esnasında hâlen tıp hekimisiniz. Kendinizi, bir hasta ile muayenehanenizde konuştuğunuzu, bir kongrede konuştuğunuzu veya meslektaşlarınızla paylaşım yaparken hayal edin. **Bu platformlarda kullanmayacağınız, önermeyeceğiniz veya dile getirmeyeceğiniz hususların hepsi sosyal medya paylaşımları için de geçerlidir.** Dolayısıyla paylaşım yapacağınız her konuda, hasta ve meslektaşlarınıza saygı duyarak, mesleki saygınlığınız çerçevesinde yorumlarda bulunmalısınız.

Hasta mahremiyetine önem verin

Mesleki hayatınızda dikkat ettiğiniz legal ve etik sorumluluklar, sosyal medya'da da geçerlidir. Günlük hayatınızda karşılaştığınız ilginç veya esprituël bir anekdotla, hastanızın kimliğini ortaya çıkaracak bilgiler verebilirsiniz. Bu paylaşımı, hastanın izni olmadan yapmamalısınız. Bu konuda özellikle titizlik gösterilmesi gereken konu, birebir hastanızla ilgili teşhis ve tedavi süresince izlediğiniz yolun paylaşımıdır. İzin alınmayan durumlarda, hastanın yüzünü veya kimlik bilgilerini gizleseniz dahi, hasta veya yakınları tarafından tanımlanabilecek bilgiler mevcut olabilir. Bu da hastanızın kimliğini ifşa etmenize sebep olabilir.

Nasıl ki bir olgu sunumu için hasta onayına ihtiyaç duyuluyorsa, sosyal medya paylaşımında hastanızın cerrahi öncesi radyolojik görüntüleri, cerrahi sırasında çekilen görsel medya veya ameliyat sonrası için çekilen görüntüler, hasta onayı olmadan asla kullanılmamalıdır. Fakat bu onayın nasıl alınacağı konusunda kesinlik yoktur. Sözlü veya yazılı alınan onamlar, şu an için yeterli görülmektedir. Fakat kanun çerçevesinde bu sürecin gelecekte nasıl şekilleneceği halen muammadır.

Profesyonel ve özel hayatınız arasındaki sınırları belirleyin

Sosyal medya kullanımı sırasında özel hayatınız ve mesleki hayatınız arasındaki sınır bozulabilir. Bunun en sık karşılaşılan örneği; özel hayatınız, aileniz ve sevdiklerinizle ilgili ve onlara yönelik paylaşımlar yaptığınız hesap üzerinden hastalarınız ile etkileşimde bulunmaktır. Örnek olarak; Facebook hesabınızı aile içi paylaşımlar için kullanıyorsanız, hastalardan gelen arkadaşlık taleplerini kabul etmemek akıllıca olacaktır. Özellikle küçük şehirlerde çalışan hekimler için bazen bu sınırı çizmek zor olacaktır. Daha önce ameliyat ettiğiniz bir hastanız arkadaşınız olabilir veya hiç tanımayıp ameliyat ettiğiniz hastanız sonrasında arkadaşınız olabilir. Dolayısıyla buradaki sınırı çizmek zor olabilir.

Hiç hastanız olmamış bir kişiyle de sosyal medya üzerinden etkileşime geçebilirsiniz. Size bir hastalık veya bir şikâyet konusunda danışabilir, bilgi veya öneri isteyebilir. Fakat şu unutulmamalıdır ki, kişi size muayene olmadan, henüz hastanız değildir. İnternet üzerinden tanışık olduğunuz kişiyle yapacağınız görüşme veya vereceğiniz **her türlü bilgi genel olmalıdır, kesin cümleler veya tavsiyeler içermemelidir**. Nitekim hekimlik mesleği sadece yazılan şikâyetler

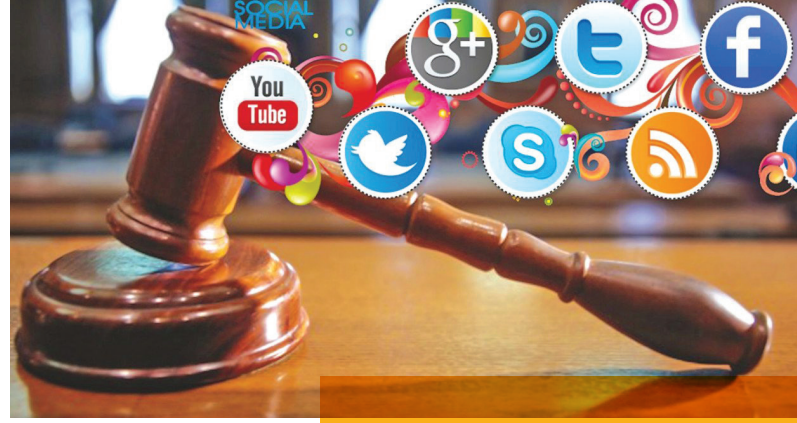

veya radyolojik görüntüleri incelemekle icra edilmemektedir. Hastayı görmek, dinlemek, göz teması kurmak, muayene etmek ve bunların vasıtasıyla güven ilişkisi kurulması gerekmektedir.

Paylaşmadan önce düşünün

Formaliteye uymaması, kayıt dışı olması ve anlık paylaşılması sosyal medya'yi cazip kılan avantajlardan bazılarıdır. Fakat bu aynı zamanda görünmez bir tehlike oluşturmaktadır. Hekimlik zanaatı, özellikle cerrahi dallarda stres ve gerginlik kaynağıdır. Sosyal medya'yi kullanarak görüşlerinizi paylaşmak sizi rahatlatılabilir ve stresinizi azaltmaya katkısı olabilir. Fakat hakkınızda veya sevdiğiniz biri hakkında gazetedede yazılmış olumsuz bir haber hayal edin, bu ne kadar hoşunuza gitmez ise aynısı da sosyal medya için geçerlidir. Örnek olarak, eğitim ve mesleki hayatınız boyunca inandığınız ve bilimsel olarak savunduğunuz bir konunun, başka bir meslektaşınız tarafından bir köşe yazısında ne kadar "gereksiz, işlevsiz" olduğundan bahsettiğini düşünün. Sağlıkla ilgili konuların, bilimsel anlamda tartışılacağı yer sosyal medya değildir. Fikir alışverişinde bulunmak doğaldır, özellikle pandemi döneminde yüz-yüze etkileşimlerin azalması ile mesleki olarak buna ihtiyaç duyabilirsiniz. Ancak sosyal medya'da yazacağınız her kelime, kayıtlı olarak kalacaktır ve o bilgiyi hazmedip doğru anlayacak olmayan kişilere de ulaşacaktır. Dolayısıyla bu tarz etkileşimler ya özelden ya da yüz-yüze yapılmalıdır.

Duygusal olarak dengesiz olduğunuz durumlarda, aşırı sinirli veya üzgün olduğunuz durumlarda veya yargı yeteneğinizi bozacak durumlarda sosyal medya paylaşımı yapmaktan kaçınınız. Herkesin fikrini özgürce paylaşma hakkı saklıdır fakat bu sınırsız değildir. Kişiler veya kurumlar hakkında yapacağınız karalayıcı paylaşımlar, sizi **kanun** önünde sıkıntıya sokabilir.

İsimsiz hekim olarak mı, kimliğinizle mi paylaşım yapmak istiyorsunuz?

Sosyal medya'da denetleme kurulu yoktur, dolayısıyla isminizi vermeden hekim olduğunuzu ifade etmeniz yeterli. Fakat bu paylaştığınız görüşlere olan güven duygusunu bozabilir. Ek olarak, sosyal medya'yi mesleki anlamda isminizi duyurmak ve kendinizi tanıtmak için kullanıyorsanız, isminizi ve bilgilerinizi paylaşmak gerekir. Eğer paylaşacağınız bilgiler veya savunacağınız fikirler, hastalar veya meslektaşlarınız tarafından dışlanmanıza veya taciz edilmenize sebep olacaksa, isimsiz paylaşım yapmak en iyi fikir olabilir.

Özellikle hastalara birebir sağlıkla ilgili tavsiyelerde bulunuyorsanız, kimliğiniz gelecekte başınıza dert açabilir. Tıp zanaatı, kesin sınırlarla çizilmiş değildir. Örnek olarak; sosyal medya üzerinden hasta size bel ağrılarının çok şiddetli olduğunu, istirahat etmesine rağmen geçmediğini ifade etti ve çektiği MR görüntülerini size ilettiler. Siz de görüntülerde cerrahi gerektiren bir durum görmediğinizi ve analjezik kullanmasını tavsiye ettiniz. Hasta 1 ay sonra buzda ayağı kayıp düştükten sonra başvurduğu acil serviste osteoporotik kompresyon kırığı olduğu söylendi. Hastanın aklında beliren soru:

“Benim MR sonucumu omurga cerrahisi uzmanı gördü, fakat kemik erimesi olduğunu söylemedi. Söylemiş olsaydı tedavimi olurdu ve bu omurga kırılmazdı.”

Bu noktada yapacağınız açıklamalar hastayı tatmin etmeyecektir. Burada etik olan, kimliksiz bu paylaşımlarda bulunmaktan ziyade, kimliğiniz belli fakat vereceğiniz tavsiyelerin de özenli olmasıdır. Mesela *“bel ağrınıza bu aşamada sebep olabilecek bir ameliyatlilik durum göremedim, fakat bel ağrısına sebep olabilecek pek çok sebep vardır, dolayısıyla muayene etmeden tavsiyede veya teşhiste bulunmam doğru olmaz”* cevabı hem sizi korur, hem de hastanın bu süreci anlamasına katkıda bulunur.

Çıkar ilişkisine özen gösterin

Ülkemizde henüz çok yaygınlaşmamış olmakla beraber, özellikle fazla takipçi sayısı olan sosyal medya hesaplarında çeşitli tanıtımlar ve reklamlar yapılmaktadır. Fakat sizi takip eden kitle özellikle doğru ve bilimsel bilgi almayı planlayan kişiler olduğu için, eğer bir çıkar ilişkisine bağlı paylaşımınız olursa bunu açık ve net şekilde ifade etmeniz gerekir.

Güvenlik ayarlarınızı takip edin

Sosyal medya mecraları güvenlik tercihlerinizi ve kişisel bilgilerinizi saklar. Hem kişisel bilgileriniz hem de yaptığınız paylaşımlar, istenmeyen mecralarda yayılabilir. Dolayısıyla bir paylaşım yaptığınızda veya özelden bir mesaj gönderdiğinizde, bunun **ekran görüntüsü** alınarak arzu edilmeyen sonuçlara sebep olacak şekilde paylaşılabilirliğini unutmayın.

Eleştiriye açık olun

Fikirleriniz size aittir ve sosyal medya ortamında fikirlerinizi benimsemeyen veya aynı fikirde olmayan kişiler olacaktır. Yoruma açık paylaşımlarınıza eleştiri yapılacaktır. Hekimlik kimliğinizi unutmadan, saygı çerçevesinde ve bilimsel

verilere dayanarak cevap vermeniz en doğru yoldur. Fakat **trolleme** olasılığını da unutmayın. Trollemek aslında ciddi olunması gereken bir konuda, ortamda veya herhangi bir platformda olayı ciddiye almadan alaycı bir tavırla şakalaşmak manasına gelmektedir. Fakat veri paylaşımının çok hızlı olduğu sosyal medya’da bu kavram, açılan sahte veya kimliksiz hesaplar ile insanları, kendi benimsediği fikirler yönünde etkilemeye çalışmak olarak tanımlanır. Örnek olarak; pandemi döneminde aşı konusunda “trol” ordusu türemiştir. Aşı; bilimsel olarak kanıtlanmış, avantaj ve dezavantajları olmakla beraber toplum sağlığı için yeterli kanıtı sahip bir toplum sağlığını koruma yöntemidir. Bunun tartışılacağı platform, ancak yeterli tecrübe, bilgi ve veriye sahip olan insanların yer aldığı bilimsel toplantı veya kongrelerdir. Aşı karşıtlığı fikrini yaymak ve sanki doğru olanın da bu görüş olduğu fikrini yaymak için, kimliksiz ve sahte hesaplar ile toplumda yanlış fikir yayılmaya çalışılması trollemektir.

Avantajlarından haberdar olun

Her ne kadar dikkat edilmesi gereken hususları olsa da sosyal medya pek çok hekim için araştırma ekibi kurma, kendi hastası konusunda danışma ve bilgi edinme ile henüz yayınlanmamış fikirlerin hızlıca paylaşılmasına müsaade etmektedir. Her türlü teknolojik araç gibi kötü kullanıma müsait olmasına rağmen, hekimler için hızlı, kolay ve ücretsiz bilgi alış verişi kaynağı olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç olarak sosyal medya hekimlerin;

- Profesyonel ağını genişletmesine,
- Bilgi veya fikir paylaşımına,
- Meslektaşlarından destek almasına,
- Kendileriyle ilgili toplumsal konularda fikir beyan etmesine,
- Mesleğiyle ilgili tartışmalar ve gelişmeleri takip etmesine müsaade etmektedir.

Fakat bu süreçte, hekimlik kimliğine ve mesleki deontolojiye dikkat ederek, etik çatışması yaratmamasına, hastasının ve kendisinin zarar görmesine engel olma sorumluluğuna yine hekim sahiptir.